

Вікторія КРИКОТНЕНКО

магістрантка спеціальності

016 Спеціальна освіта

(Тифлопедагогіка. Сурдопедагогіка)

Сумського державного педагогічного

університету імені А. С. Макаренка

Науковий керівник – **Колишкін О. В.**,

канд. пед. наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті визначено особливості формування соціальної компетентності у дітей зі зниженим слухом в умовах сучасного освітнього процесу. Вони полягають у систематичному і цілеспрямованому застосуванні інноваційних форм та методів навчання, зокрема таких як арт-терапія, з урахуванням їх індивідуальних психологічних особливостей. Основою процесу формування соціальної активності дітей означеної нозології повинна бути покладена естетична діяльність: естетична мобільність, естетико-культурна грамотність і соціальна дієдатність, що визначає способи орієнтування молодшого школяра у соціальній реальності при вирішенні виникаючих життєвих завдань, концентруючи духовну сутність особистості.

Ключові слова: формування, соціальна компетентність, діти зі зниженим слухом, молодший шкільний вік, освітній процес.

V. KRYKOTENKO. PECULIARITIES OF SOCIAL COMPETENCE FORMATION IN CHILDREN WITH HEARING LOSS IN THE CONTEXT OF OF THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS

The article identifies the peculiarities of forming social competence in children with hearing impairment in the modern educational process. They consist in the systematic and purposeful application of innovative forms and methods of teaching, such as art therapy, taking into account their individual psychological characteristics. The basis of the process of forming the social activity of children of this nosology should be aesthetic activity: aesthetic mobility, aesthetic and cultural literacy and social capacity, which determines the ways of orientation of primary schoolchildren in social reality in solving emerging life problems, concentrating the spiritual essence of the personality.

Key words: formation, social competence, children with hearing impairment, primary school age, educational process.

Постановка проблеми. Гуманістична спрямованість спеціальної освіти вимагає особливої уваги до особистісного розвитку дітей, корекції вад, що перешкоджають цьому процесу. Однією з умов, які забезпечують

розв'язання завдань корекційної педагогіки, є правильна організація корекційної роботи. Перед психолого-педагогічною наукою стоїть необхідність розробки сучасних засобів навчання та виховання, які б підвищували рівень соціальної адаптації дітей порушеннями психофізичного розвитку, в тому числі і зі зниженим слухом.

Формування активної особистості, особливо в умовах глобальних соціально-економічних перетворень сучасного суспільства, є завданням актуальним, оскільки акцентує увагу на підготовку дітей не тільки до соціальної адаптації, а й до активного засвоєння і перетворення ситуації соціальних змін.

Актуальність. Різні аспекти соціальної компетентності осіб з порушеннями психофізичного розвитку у спеціальній психології та корекційній педагогіці розглядалися у працях В. Засенка, А. Колупаєвої, О. Літвака, І. Моргуліса, Т. Сак, В. Синьова, Є. Синьової, В. Тарасун, С. Тарасюк, О. Хохліної, М. Шеремет та ін. [2; 4]. Аналіз літературних джерел свідчить, що розвиток соціальної компетентності особистості можливий лише за умови її власної активності, що відбувається у різноманітних сферах життєдіяльності.

Необхідність формування в учнів зі зниженим слухом соціальної компетентності підкреслюють у відповідних дослідженнях Н. Засенко, Г. Зайцева, В. Засенко, Т. Розанова, Л. Фомічова та ін. [5].

Мета статті – визначити особливості формування соціальної компетентності у дітей зі зниженим слухом в умовах сучасного освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Формування активної особистості, особливо в умовах глобальних соціально-економічних перетворень сучасного суспільства, є завданням актуальним, оскільки акцентує увагу на підготовку дітей не тільки до соціальної адаптації, а й до активного засвоєння і перетворення ситуації соціальних змін. Сучасна соціокультурна ситуація характеризується численними негативними явищами, які відображають різні аспекти кризи духовності у суспільстві. У цих обставинах особливо актуальним постає пошук шляхів і способів духовно-морального становлення підростаючого покоління, що, в свою чергу, є найважливішою складовою розвитку держави. В умовах реформування сучасної освіти освітні установи залишаються основним соціальним інститутом, який забезпечує виховний процес і реальну інтеграцію різних суб'єктів виховання.

Навчально-пізнавальна діяльність дітей зі зниженим слухом на всіх етапах процесу навчання характеризується певною своєрідністю. Під час сприймання навчального матеріалу у дітей даної категорії відбувається уповільнений темп його засвоєння, що спричинює фрагментарний, неповний обсяг накопичення знань, внаслідок чого утворюється обмежений досвід щодо змісту й обсягу матеріалу та накопичення неповних безпосередніх вражень про предмети і явища навколишньої дійсності. Зменшена можливість та неповноцінність отриманих уявлень, що формуються на звуженій чуттєвій основі, потребують корекції, дорозвитку і спеціальної організації навчальної діяльності дітей зі зниженим слухом з урахуванням їх психофізичних особливостей [3].

Важливу роль в процесі формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку зі зниженим слухом в умовах спеціального освітнього закладу відіграє наявність пізнавального інтересу у даних учнів. Серед умов, які сприяють виникненню пізнавального інтересу до занять у дітей означеної нозології, виділяють:

- створення особливої емоційної атмосфери, яка спонукає дітей до активної діяльності;
- дотримання принципу від простого до складного (поступове ускладнення, поетапне формування понять);
- узгодженість дій, загальних вимог і рекомендацій;
- вміння відшукувати у досвіді дітей необхідних знань та їх використання при засвоєнні нового матеріалу;
- стимулювання фантазії дітей, формування уміння встановлювати асоціативні зв'язки;
- формування в процесі навчання системи прийомів мислення, загальних способів розумових дій (уміння аналізувати, порівнювати, ставити пізнавальні питання, виділяти істотне тощо) [4].

Дотримання цих умов буде сприяти покращенню настрою дитини, впевненості в собі й у своїх силах, зацікавленості навчальним матеріалом, підвищенню рівня знань, умінь і навичок дітей молодшого шкільного віку зі зниженим слухом та кращому його засвоєнню.

Об'єднуючи в собі загально-естетичні та корекційні цілі, естетичне виховання спрямоване на вирішення такого комплексу завдань: розвиток й збагачення естетичних уявлень за допомогою різних видів мистецтва, праці, природи, суспільних і міжособистісних відношень; формування

художньо-естетичних і творчих здібностей, що сприяють подоланню негативних наслідків порушення психофізичного розвитку в емоційній сфері та успішній соціально-психологічній реабілітації [1]. Естетичне виховання допомагає вступити в певні зв'язки із зовнішнім світом, в естетичні відношення з дійсністю, змінюючи при цьому самого себе, свої здібності та свій внутрішній духовний світ, що сприяє розвитку та формуванню творчих здібностей і соціальної активності особистості.

Порушення соціальних контактів дітей зі зниженим слухом зумовлюють цілий ряд відхилень у формуванні особистості: змін в динаміці потреб; звуженням кола інтересів; відсутністю або різкою обмеженістю зовнішнього прояву внутрішніх емоційних станів дитини [4]. Саме тому процес формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку зі зниженим слухом в умовах спеціального освітнього закладу слід починати вже з раннього віку, із спеціального дошкільного закладу, де вирішуються такі компенсаторно-естетичні завдання:

- розвиток мовлення і мислення дитини, естетичних емоцій, відчуттів і уявлень, виховання безпосередньої адекватної емоційної чутливості;

- залучення дітей до діяльності в області мистецтва шляхом навчання їх первинним практичним умінням і художнім знанням; виховання прагнення вносити елементи прекрасного в навколишнє середовище та міжособистісні відносини;

- розвиток пізнавальних дій, спрямованих на отримання і аналіз естетичної інформації [5].

Естетичне виховання дітей із зі зниженим слухом здійснюється за допомогою отримання повноцінних вражень про предмети, явища та навколишню дійсність. Для успішної організації дитячої діяльності важливе значення має взаємовідношення теоретичного пізнання з естетичним засвоєнням дійсності. Показником рівня естетичного розвитку дітей зі зниженим слухом є естетичні переживання і емоції, що утворюються при сприйнятті естетично значущих об'єктів, а показником рівня їх емоційного розвитку виступають емоційно-естетичні реакції, позитивні емоції, встановлення оптимальних відносин з дійсністю [2].

Основною ланкою в процес формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку зі зниженим слухом є освітній процес, який керується наступними принципами: зв'язок і єдність естетичного,

етичного, трудового і фізичного виховання; організацією активної художньо-творчої діяльності і самодіяльності; впровадженням естетики у всі сфери дитячого життя [3]. Таким чином, матеріалізуючись в різних видах діяльності, пізнавально-образне мислення і художньо-естетичне відчуття можна розглядати як пізнавально-оцінне, що творить та перетворює діяльність, в результаті якої відображається взаємодія дитини з навколишньою дійсністю [5].

Найголовнішим у процес формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку зі зниженим слухом є: збагачення їх естетичним досвідом, розширення сфери інтересів; підготовка до повноцінного, емоційно насиченого життя; розвиток комунікативних якостей. Інноваційні форми та методи навчання, зокрема такі як арт-терапія, не тільки виховують емоції, розвивають художній смак, творчу уяву дітей зі зниженим слухом, а і сприяють загальному психофізичному розвитку дітей, координацію рухів, підвищують життєвий тонус.

Особливістю естетичної діяльності з метою формування соціальної компетентності є наявність здатності молодшого школяра підходити з естетичною міркою до усіх сторін людського життя, намагання до перетворення світу на основі розуміння прекрасного, витонченого у житті і мистецтві; пізнання у зв'язку з цим категорій естетики; розуміння естетичних цінностей та естетичних ідеалів культури і мистецтва. Важливим є розвиток естетичного ставлення до дійсності, естетичної потреби, естетичного смаку, що є однією з основних характеристик естетичної діяльності.

Важливими ознаками соціальної компетентності особистості є стає прагнення впливати на соціальні процеси та брати дієву участь у суспільних справах, прагнення змінити, перетворити або, навпаки, зберегти, зміцнити існуючий соціальний лад, його форми та елементи.

Висновки. Таким чином, у статі визначено визначити особливості формування соціальної компетентності у дітей зі зниженим слухом в умовах сучасного освітнього процесу. Вони полягають у систематичному і цілеспрямованому застосуванні інноваційних форм та методів навчання, зокрема таких як арт-терапія, з урахуванням їх індивідуальних психологічних особливостей. Основою процесу формування соціальної активності дітей означеної нозології повинна бути покладена естетична діяльність: естетична мобільність, естетико-культурна грамотність і

соціальна дієздатність, що визначає способи орієнтування молодшого школяра у соціальній реальності при вирішенні виникаючих життєвих завдань, концентруючи духовну сутність особистості.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшої наукової розвідки вбачаємо в удосконаленні процесу соціальної адаптації учнів зі зниженим слухом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданцева І. П. Програма та поурочні методичні рекомендації для класів інтенсивної педагогічної корекції загальноосвітніх шкіл «Арт-терапія» 1–4 класи. Миколаїв: ЧДУ імені П. Могили, 2011. 120 с.
2. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
3. Колишкін О. В. Корекційна освіта : вступ до спеціальності : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2013. 392 с.
4. Сурдопедагогіка : учеб. пособ. [Л. В. Андреева, К. А. Волкова, Т. А. Григорьева и др.] ; под ред. М. И. Никитиной. М. : Просвещение, 1989. 384 с.
5. Фомічова Л. І. Ознайомлення з оточуючим дітей з вадами слуху: навч. посіб. К., 2002. 271 с.

Інна МАРХЕЛЬ

магістрантка спеціальності
016 Спеціальна освіта
(Тифлопедагогіка. Сурдопедагогіка)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **Дегтяренко Т. М.**,
доктор пед. наук, професор

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ

У статті розкрито психолого-педагогічні особливості формування морально-етичних цінностей в учнів зі зниженим слухом початкових класів. Вони полягають у недостатньому взаємозв'язку свідомості та поведінки, характеру і почуттів, розходженні між словом і ділом, намірами, бажаннями і реальними вчинками, розумом і емоційними проявами. На теоретичному рівні доведено, що процес засвоєння етичних норм учнів зі зниженим слухом буде дієвим лише тоді, коли він комплексно впливатиме на формування знань, переконань, світогляду; формування навичок моральної поведінки; формування позитивних рис характеру і волі; формування моральних почуттів.